

זכרונות אלה הועברו לכתב מהקלטות זקני הישוב בגליל.
ההקלטות נערכו ע"י אורי שרפמן מבית-גן(יבנאל) והם רכושם הפרטי של בלהה ואורי שרפמן.
ההקלטות נמסרו באדיבותם לארכיון בית יגאל אלון בגינוסר לתועלת הציבור כולו.

מנשה ביצי מלמאי מנשה

**אדכיון ותיקי הישוב בגליל
כל הזכויות שמורות**

לבלהה ואורי שרפמן
בית-גן יבנאל טל. 07-0488

היום שבת, כ"ה בחשוון תשכ"ט.

אני מספר עכשיו על פי בקשתו של אורי שרפמן, על חיי כפועל.

מימי הראשונים בארץ שאפתי להיות חקלאי, ולכן נסעתי לעבוד בפתח תקוה מיד עם בואי
ארצה. נסעתי עם חברים אחדים שלי מארגון "צעירי ציון".

עליתי ארצה בשנת 8-1907. עם בואי לפתח תקוה עבדתי עם חברי בפרדס של ד'. מאזה.

ד' מאזה נתן הוראות מפורשות למשגיח שלו להעסיק פועלים עבריים בלבד.

במשך כל אותו חורף עבדתי בקטיף בפרדס הזה. עבדתי יחד עם רוצ'קין, עם פוליקי(?), עם
צובאקוב ואחרים, כולם היו פועלים עבריים. כשהסתיימה העבודה בפרדס כבר הכירו אותי

כאחד שאוהב לעבוד וכך שאף פעם לא ישבתי מחוסר עבודה. אבל, כשראיתי שהעבודה

בפתח תקוה לא תאפשר לי בסופו של דבר להיות חקלאי, החלטתי שעלי לעשות משהו בענין.

חקלאי בפתח תקוה צריך היה להיות אדם בעל אמצעים גדולים יותר מאשר היו לי.

באותו זמן, נפטר חבר שלי בכנרת. מדרכי קצב היה בן עירי והוא נפטר מבעיטה של סוס

כשעבד בכנרת, הוא לא העריך כראוי את כוחו של הסוס, הסוס בעט בו בעיטה חזקה

והוא נפטר. מכיון שהסוס היה שלי תודיעו לי לפתח תקוה את אשר קרה. נסעתי לכנרת לחסל

את הענין והתברר לי שהפכתי בעל חוב כתוצאה מהסוס הזה ונדרשו שלושה או ארבעה שבועות

של עבודה ללא תמורה כדי לחסל את החוב הזה. למעשה כבר קודם הגעתי למסקנה שאינני יכול

להיות בעל סוס ולהעסיק מישהו אחר שיעבוד עם הסוס שלי. בכל אופן עבדתי וסילקתי את

החוב. והנה באותו זמן, נפגשתי עם שני ידידים שלי, ישראל בצר ואליעזר שוחט. בצר כבר

איננו בחיים ואליעזר שוחט, ברוך השם עדיין חי, הוא כבר אחרי 90.

החלטנו שלושתנו לנסוע ליפו. לי היתה כמובן מטרה אחת בנסיעה הזו, למכור את הסוסים

ואת העגלה וללכת לגליל בתור פועל. החלטתי ששמה אוכל לעבוד וללמוד את העבודה ואולי

יגדלו הסיכויים שלי לקבל איכרות מהברון. וככה זה היה. איך שהוא הצלחתי למכור את

את הסוס ואת העגלה ביפו, אמנם לא קיבלתי סכום גדול בעבורם, הפסדתי קצת מהסכום

שהשקעתי אבל המכירה נתנה לי מרץ לנסוע לגליל לחפש עבודה כפועל, בסך הכל כבר הכרתי

שם את האנשים.

באתי ליבנאל, ביבנאל היו אנשים משלנו וחשבתי שהם יקחו אותי לעבודה. במשרד המדידות

של הברון עבד יהודי בשם אהרון פייטלסון, אשתו היתה המילדת בארבע המושבות בגליל.

אהרון פייטלסון קיבל אותי יפה מאוד. וכאשר הכניס אותי לביתו, ראיתי שסביב החדר

עומדות חבילות חבילות. ידעתי מיד שאני לא היחידי בבית. היו שם עוד אנשים והוא דאג להם לעבודה - כמו בלשכת עבודה. הוא השיג לי עבודה אצל איכר בשם אברהם-משה טייטלבוים, יהודי שעבד קשה מאוד בשביל פרנסת הבית. טייטלבוים ראה שאני "חדש" ותיכף ומיד הכניס את החפצים שלי אליו ולימד אותי לרתום את הפרדות ולהאכיל את הבהמות. אני מיד דאגתי להביא את אמי שהיתה בפתח תקוה. אבל לצערי, אמי חלתה במחלה קשה אחרי זמן קצר ונפטרה. אמנם את המחלה הביאה עמה עוד מרוסיה אבל כאן הורע לה מאוד ומכיון שלא יכלו לרפא את המחלה - היא נפטרה ונקברה ביבנאל, וכמובן שהקשר שלי עם יבנאל התחזק. נשארתי והמשכתי לעבוד ביבנאל. אמנם את טייטלבוים עזבתי אחרי זמן קצר מכיון שזו היתה משפחה מרובת ילדים והיו שם הרבה פיות להאכיל. נכנסתי לעבוד בבית משפחת קרמר אברהם וברוך. שם הרגשתי את עצמי כבן בית. האמא שלהם התייחסה אלי כבן והם התייחסו אלי כאח. את השנה גמרתי אצל משפחת קרמר.

בצר עבד ביבנאל בתור "חרט". הגב' שושנה יופה נתנה לו 400 דונם שטח אדמה עם זוג פרדות חזקות והוא קיבל על עצמו לעבד את האדמה הזו וכך גמרנו את השנה גם הוא וגם אנוכי. ואז התחילה אום ג'וני, והוא הלך לאום ג'וני. אום ג'וני נמסרה לקבוצת פועלים יהודים לעיבוד ע"י ד"ר רופין, זו היתה דוגמא שאכן אפשר למסור אדמה לפועלים יהודים על אחריותם. מנהל העבודה היה אז האגרונום ברמן ובכנרת הוא לא הצליח, היו שם הפסדים מסיבות שונות ואז ועד הפועלים של הגליל המליץ לתת אדמה לפועלים יהודים שיעבדו אותה על אחריותם. הקרן הקיימת נתנה תקציב שנתי.

אני הלכתי לעבוד אצל משפחת ריפון במצפה. זו היתה משפחה שהיו בה שני אחים, ארבע בנות וזוג הורים זקנים. אנחנו כולנו היינו צריכים להסתדר בשני חדרים ומטבח. על פי רוב, אני ועוד אחד ישנו באורווה של הסוסים ואחד ישן בקומת התבן. באתי אליהם לעזור בעונת הזריעה וכשנגמרה עונת הזריעה, כעבור חודש ימים הלכתי לאום ג'וני לבקר את החברים שלי. למחרת בואי, אחרי שהתיעצו ביניהם, באו אלי בצר וחיים צימרמן זכרונם לברכה, והציעו לי להשאר אתם לעבוד באותם התנאים שהיו להם. כמובן שהסכמתי להשאר. בצר ואני לנו באורווה. באותה שנה, היתה שנת גשמים טובה. הגשם התחיל לרדת מיד כשגמרנו את הזריעה בחלקה האחרונה - חלקה של 100 דונם חיטה. והנה לא עברו 8-10 ימים, יצאנו לראות מה שלום השדה וחשכו עינינו. השדה הזרוע חיטה, מלא עשב, לא רואים חיטה. ידענו שאם לא נספיק לעשב את השדה מיד - כל השדה ילך לאיבוד. חשבנו לפנות ל"שף" של הערבים שהיו בשכנות. הוא היה שולח "עדר" של ערבות ואלה היו מעשבות את השדה במשך ארבעה ימים, אלא שאנחנו היינו "פועלים לדוגמא" ואיך נפנה לערבים?

ואז החלטנו לפנות לחברים בכל האזור. כולם באו לעזור ובמשך שבוע ימים היו לנו 400 ידיים עובדות שעשבו את השדה והשדה ניצל. ואני זוכר, שיום יום התבוננו בשדה הזה, שמיום ליום הפך ירוק יותר והחיטה גבוהה יותר. בסופו של דבר קצרנו שם חיטה שהיתה בגובה של אדם.

באותם הימים בצר כבר התקשר בחיבה עם שפרה שטורמן. באחד מימי הקציר, בשבת, החלטנו לעשות טיול ליבנאל. החלטנו לקחת זוג פרדות, הוא ושפרה ירכבו על פרדה אחת ואני על פרדה שניה. הוא יהיה אורח של הגב' שושנה יופה ואני אהיה אורח של משפחת קרמר. לא רצינו לנסוע בעגלה כדי לא לעזור את תחתם של החרדים ביבנאל, לא חסר לנו "סקנדל" עם יהודים חרדים שמפריעים את מנוחת השבת שלהם. וכך נכנסתי עם הפרדה למשפחת קרמר ובצר עם שפרה התארחו אצל הגב' יופה. אכלנו צהריים ואחר כך נחנו ופתאום שמענו רעש במושבה. ומה קרה? שדדו את העדר. הרועים הביאו את העדר אל המעין ושכבו לנוח, לפתע באו ערבים מזוינים על סוסים, היכו את הרועים, סובבו את העדר והתחילו לרדת לכיוון ואדי פג'אס. כשראו במושבה שהם יורדים לואדי, רצו מצד השמסין. במושבה לא היו בהמות רכיבה ואף נשק לא היה, אבל גם לערבים לא היה נשק מצוין! היחידים שהיה להם נשק - לא מי יודע מה - היו שמואל רוזן מאנשי ראשון לציון שבא ליבנאל, יוסף ליזנסקי וברוך גרינברג שהיו איכרים בבית גן.

באותה שבת התארחו ביבנאל אנשי הגימנסיה - וכולם רצו אחרי השודדים. השודדים ראו כל כך הרבה אנשים עזבו את העדר וברחו. האנשים שלבו סובבו את העדר בחזרה ליבנאל. אני זוכר שעצרו את העדר על הגבעה הצופה על מנחמיה. זה היה בשבת, יערב תשעה באב. כשהסתיימה הפרשה, לקחנו את הפרדות שלנו וחזרנו לאום ג'וני.

שאלה: מי היה ביקוף?

ביקוף היה איכר בבית גן. בדרך כלל היה טיפוס מדוכא וכדרך הגרים יוצאי רוסיה, כשהרויח איזה פרוטות היה תיכף ומיד משקיע אותן בשתיה. הוא גר בחדר שהיה בתוך בנין הלבנים הגדול שהיה על הגבעה. בבנין זה החזיקו בהמות והוא החזיק שם גם זוג סוסים. תמיד היה מחפש תרופים איך לא לעבוד - תמיד היה לו קשה מדי, אפילו לא היה לו כוח לעבוד ולא היה לו במה להאכיל את הסוסים שלו. הוא היה קושר את הסוסים בשדות של אחרים כדי שיאכלו עשב, הלא גם השדות האלה היו של יהודים... באותו זמן התקשר ועד המושבה לצ'רקסים בכפר כנא שישמרו על השדות. השומרים היו מסתובבים בשטח ובשעות הצהריים אחרי שהסתובבו בשטח היו באים לנוח, והנה הם רואים בשטח של שכולת שועל שעל יד המושבה - זוג סוסים. הם לקחו כמובן את הסוסים, הביאו אותם לחצר שלהם ביבנאל וסגרו את החצר. ביקוף חזר מהשדה וראה שהסוסים אינם. הוא תאר לעצמו שהצ'רקסים לקחו אותם והתחיל לרדת ברגל מבית גן דרך ההר ליבנאל. כשהגיע לצרף של הצ'רקסים (איפה שעכשיו בית העם) הצ'רקסים לא היו שם, הוא לא חשב הרבה, נכנס לחצר, שחרר את הסוסים והוביל אותם לביתן בבית גן. שם, קשו את הסוסים, נתן להם משהו לאכול ונכנס הביתה. פתאום באו שלושת הצ'רקסים וקראו לו: יה, אהרון, פתח את הדלת!

הוא לא חשב הרבה ופתח את הדלת ונורה למות ע"י אחד הצ'רקסים. בין השלושה היה צ'רקסי צעיר וחמום מוח שנעלב מכך שביקוף לקח את הסוסים מהחצר מבלי שדיווח להם על כך. הוא שלף את האקדח וירה בביקוף.

במקרים כאלה היו אנשי המושבה פונים לחנקין. חנקין בא למושבה ברכיבה על סוס ונאם לפני האנשים נאום חוצב להבות בגנות השמירה הערבית, זה היה בשנת 1908.

ואז הוא אמר להם: אם אתם רוצים שאני אטפל בעניין, קחו מיד שומר יהודי.
ואז הם לקחו את יצחק קורקין ז"ל בתור שומר שדות. יצחק רכש לו "מרטיל" רובה עם כדור
אחד. כשנגמרה העבודה בשדות - קצרו הובילו ואפילו דורה זרעו, העבודה נגמרה וגם הוא
גמר את העבודה שלו.

**ארכיון ותיקי הישוב נגיל
כל הזכויות שמורות
לבלזה ואורי שרפמו
בית-גן יבנאל טל. 0418:71 ט**

שאלה: מה קרה עם בלוס?

באותה שנה אני עבדתי אצל משפחת קרמר.

והנה יום אחד, לפתע פתאום - רעש במושבה, הרגו את יצחק בלוס. הוא יצא מוקדם לעבודה,
אז היו נוהגים לצאת מוקדם מאוד, הוא יצא בעגלה והיתה לו מגרפה קשורה לעגלה כדי לאסוף
את כל מה שנשאר בשדה. הוא ירד מהעגלה, תייר את המגרפה והתחיל לעבוד עם הפועל הערבי שלו
באו שלושה ערבים ואחד מהם, מבלי לחשוב הרבה, הוציא את ה"מרטיל" וירה כדור אחד בלבד
והכדור הזה הרג אותו. הסתבר שהיה ביניהם סכסוך קודם בנוגע לשמירה. הוא התנגד שהשמירה
תהיה בידי ערב דלייקה, הם הבטיחו לנקום - וזו היתה הנקמה שלהם.

שאלה: מה אתה זוכר על "השומר"?

אחרי ספור אום ג'וני, הבאנו לכאן תמישה אנשים צעירים. חמישה אלה באו במקומם של אנשי
בולגריה שהיו פה. יהודי בולגריה לא היו יהודים רעים, הם דווקא היו יהודים נחמדים מאוד
ובאו ארצה מתוך רעיון ציוני - להיות בארץ. אלא שהם פשוט לא היו חקלאים מ"הבית" כמו
דוברובין ויגורוב. הם היו יהודים בעלי מלאכה. אני זוכר שהיה ביניהם אחד שעשה מזרונים.
אף אחד מהם לא היה חקלאי, אף אחד מהם לא ידע מה צריך כדי להיות חקלאי. הם עשו כל מה
שעשו האחרים - אבל זה לא הלך. הם לקחו "חרטים" ערבים ואלה חיו בחצר, אכלו וגנבו את
האיכר ולבסוף הם פשוט נאלצו לעזוב. במקומם באנו אנחנו - תמישה אנשים צעירים. כולנו
היינו רווקים.

צימרמן, חיים יופה, גרשון גריפית (שעבר אחר כך לנהלל), יחזקאל ברנשטדט ואני - באנו
בשנת 1911.

הפיק"א שמחה שבאנו, אנשים צעירים כמונו, המליצו עלינו מיכאל נוסנבוים והגב' שושנה
-רוזה- יופה אחותו של ד"ר יופה. על יסוד המלצתם של השניים האלה נתנו לנו קרדיט על סכום
של 2,500 לירות, כמו שנתנו לכולם, כשביל לקנות בהמות, עגלה וזרעים.

שושנה יופה היתה רווקה כל ימי חייה ומתה ביבנאל במקרה אסון, היא מתה מעקיצת נחש ארסי.

יצחק קורקין היה שומר שדות במשך שנה אחת וצרף אליו את בנו. ואולם אנחנו ראינו שהם
גם כך לא היו כל כך בסדר. קודם כל, יצחק קורקין היה בעצמו איכר ואנחנו גורמים לכך
שהוא נאלץ לקחת ערבי כדי שיעבד את האדמה שלו בעוד אנחנו החזקנו אותו בתור שומר.
ואז התחלנו לנהל מו"מ עם "השומר". "השומר" כבר היה בשנה השביעה לקיומו.
וכך, ביבנאל היו שני שומרים במשך היום ועוד שני שומרים ששמרו במשך הלילה עם שני אכרים.
ולמה שמרו גם האיכרים?
יען כי בלי האיכרים הם לא ידעו איך להתמצא בשמירה.

מלבד זה גם בית-גן התקשרה עם "השומר" באותו זמן.

בלילה היה השומר עובר בין החצרות לוודא שהפשפש סגור (לכל חצר היה קיר ובקיר היה פשפש), ועד המושבה קיבל על עצמו את האחריות לכך שכל הדלתות תהינה סגורות על מנעול מבפנים. עוד בתחילת הלילה היה עובר השומר לבדוק את הדלתות. אם מצא דלת פתוחה הודיע על כך מיד לבעל החצר. האיכר היה גומר להאכיל את הבהמות, היה אוכל בעצמו מתלבש בבגד חם ויוצא לשמירה. חומה היתה בנויה סביב המושבה ובכדי לגנוב היו הגנבים פורצים את החומה - הם ידעו בדיוק את זמני השמירה ואת מסלולו של השומר, היו מחכים שיעבור ואז היו פורצים - היו מסלקים אבנים מהחומה ודרך החור שנפרץ היו חודרים פנימה. וכך היו מוציאים את הבהמות. שומרי "השומר" שמרו עד אחרי המלחמה הראשונה.

היתה סיבה נוספת לשמירת האיכרים יחד עם השומרים - בבית גן היה מקרה ששומר נרדם- וכמובן שהאיכר שמר על השומר שלא ירדם.

בין השומרים היו אנשים רגילים והיו גם פחות מרגילים. צבי ניסנוב למשל - אני אינני בטוח אם ידע לחתום את שמו ואותו הדבר היה יחזקאל ניסנוב. מאירק"ה חזנוביץ היה טיפוס יפה. כשהוא הלך אחרי "הקיר" הלך תמיד ושר ואנשים שמעו את השירים האוקראיניים האלה. מעבר ל"קיר" כל פעם ששמר, אלא שאינני בטוח שהיתה לו השכלה. יחזקאל חנקין היה טיפוס יפה והוא אהב את הסוסים והיה קשור אליהם קשר נפשי ממש.

שאלה: איך נוסדה התאחדות האיכרים?

הגענו למסקנה שאנו זקוקים להתאחדות האיכרים מפני שכל שנה הגענו למצב קשה ביותר עם תחילת הזריעה, תמיד היה חסר לנו ותמיד פרנג' ז"ל המזכיר הראשי של פיק"א היה מתרגז ואומר: מה זה אתכם, כל שנה אותו סיפור, אתם לא יכולים לזרוע שיהיה לכם? ואנחנו הרי לזה שאפנו.

באותו זמן התחילה פוריה. חברה אמריקאית התקשרה עם יהודי בשם יזרעאלי והוא נטע את השטח של פוריה - שקדים וגם זיתים נטע שם. אינני זוכר צאיזו שנה זה היה. ואז הגענו למסקנה שכדאי גם לנו לטעת. אם ניתן היה לטעת באדמת פוריה, אז למה שלא נוכל גם אנחנו לטעת באדמת השמסין?

ובאנו למשא ומתן עם פרנק, והחלטנו שאנחנו מוכרחים להתארגן בתור גוף וכך נוכל להשיג איזה תקציב בשביל הנטיעות האלה.

אפילו לשם השבחת גזע הבהמות למשל, כגוף מאורגן יכולנו להשיג עזרה.

כשבאנו ליבנאל ישבו כאן יהודים טובים שבאו הנה משאיפה ציובית הם גידלו פרות, והנה היתה עונה בשנה שהיה חלב בשפע, עשו כולם תוצרת חלב ומכיון שלא היו מקררים היתה תוצרת הולכת לאיבוד ונזרקה. ראינו שכאשר הבהמות שבות מהשדה שבעות הן נותנות חלב והבית שבע ובעונה שהבהמות שבות רעבות (בגמר הקציר) כמות החלב יורדת עד שלפעמים לא היתה אפילו טיפת חלב לילד - הגענו למסקנה שיש להאכיל את הפרות גם בעונת היובש. ידענו שאנחנו צריכים גם לדאוג לפרים טובים וכך פנינו לעזרה. הגענו למסקנה שעדיף משק מגוון ולשם כך דרושה התארגנות. וכמובן שהיתה גם בעית המים כי בלי מים לא יהיה ירק לפות ובלי מזון לפרות לא יהיה חלב.

שאלה: ומה היה לפני התאחדות האיכרים?
היה ועד המושבה.

קראנו לאיכרים להתאחד, גם לאיכרי מסחה וסג'רה. הזמנו את כולם לאסיפה. בהתחלה חשבנו להתאחד ולהיות קשורים עם המשקים, אבל למשקים היו שיטות אחרות ואז החלטנו לנחארגן בינינו ולבדוק את העניין. הפיק"א תמכה בדרישות שלנו ופתחנו בחיפה מחסן וערכנו קניות במשותף - לא שכל איכר ירוץ בעצמו. נוסנבויס היה יו"ר התאחדות האיכרים ושמאל צימרמן היה אחרינו. נוסנבויס ניהל את אניני "אוסס" בחיפה. הוא היה רוקח כיבנאל וקיבל על עצמו את ניהול הענינים בחיפה ורוב הזמן הוא בילה אחר כך בחיפה. הוא דווקא הצליח בזה.

שאלה: דוכובנה, מה אתה זוכר על אבא שלי?
הוא היה טיפוס.

כשאני הייתי בן 19 הוא היה גדול ממני בכמה שנים, אינני יכול להגיד בכמה שנים. אני זוכר מקרים אחדים -

באותם הימים הוא היה רווק. היה אוכל לחם יבש וקונה קופסת סרדינים (קראו לזה "פרש") קופסת פרש כזו הספיקה לו לשבוע ימים. הוא היה חולה מזה אבל אף פעם לא העז לבקש ממישהו כוס תה.

אני זוכר שהוא גר בחדר אצל אברמסון, לחם הצליח להשיג אצל מישהו אבל כוס תה לבשל על הפרימוס הוא התביש לבקש מהגב' פויטלסון. והוא סבל מזה.

בתור בעל-בית, הוא לא עבד עם ערבים. רגש נפשי לא נתן לו. אני זוכר ימים שלא היה לו כסף לקנות סיגריות והוא התבייש לקחת מסחין, פשוט לא היה לו אומץ לזה ואז לפעמים כשהיה עובד בשדה והיה שומע מישהו נוסע בדרך היה עוזב את הבהמות, יורד לדרך ושואל אם יש סיגריות (באידיש!).

היו לו פרדות טובות וכשרתמנו את הפרדות הוא היה תמיד ראשון. ובתקופות מאוחרות יותר, כשבאתי לבקר אותו - אני ראיתי אצלו נטיה לדתיות. היו בינינו שיחות בנושאים דתיים. (חוק "פרוזבול" וריבית)

שאלה: אתה זוכר שנשרפו הספרים של התאחדות האיכרים, מה קרה שם?
אני זוכר את המקרה, חשדו באחד, גרינברג (?), לא רציתי אפילו לשמוע על יסוד מה. מסרו את המקרה למשטרה, אבל התיק נסגר מחוסר הוכחות.

שאלה: מה עשתה התאחדות האיכרים ביבנאל?

קודם כל, התאחדות האיכרים טיפלה בנושאים משקיים, כדי שהבן-אדם יוכל להתפרנס ולחיות. כמו כן, טיפלה התאחדות האיכרים בעניין הרכוש שלנו, שלא יגיע רגע שאיזה פקיד יבוא ויגיד לנו: האדמה הזאת אינה שלכם. אנחנו רצינו חוזה - והתאחדות האיכרים טיפלה בזאת. שאפנו לחוזה, כל אחד על שמו, שקנינו את האדמה במחיר מסוים ומקובל - ואמנם השגנו חוזה כזה לחלוטם במשך 50 שנה, ובחוזה נאמר שהיורשים יכולים להמשיך הלאה. והחשלוס יעשה לפי ערכו של הכסף כפי שנקבע. אני זוכר שבבית של ברנשטטר גר איכר אחד, והנה יום אחד באו והוציאו אותו מן הבית.

שאלה: איך נמצאו המים?

הפיק"א הציעה לעשות קידוח נסיוני ליד המעיין. היות ולא היו מכונות קידוח הציעו לשאוב שאיבה במשאבה, ואני זוכר מכשיר כזה שעמד על שלוש רגליים ודפק..... ועד המושבה פנה לאיכרים, ועל פי תור יצאו יום-יום שלושה איכרים לקדוח. הם קדחו בעומק 20 מטרים בלבד. חיפשו מקום אחר וקדחו בגורן - שם ירדו לעומק של 40 מטרים ולא מצאו כלום ואז, לחצנו על פרנק והוא הבטיח שירכוש מכונת קידוח, והמכונה הגיעה ליבנאל וקדחו על יד התל. לפני שאנחנו באנו, בא יהודי בשם איליוביץ והציע לנטוע 15-20 דונם אקליפטוסים ליד התל. שם היו הרבה מים. ועד המושבה נטע את חורשת האקליפטוסים ועשו זאת במטרה אחת, כדי שיהיו עצים לבית המרחץ. בתקופה מאוחרת יותר החליטו שאת התנור בבית המרחץ כדאי לחמם בנפט ואת העצים למכור.

מה אתה זוכר על היהודים שהגיעו מתל אביב בזמן הגרוש?

דיזנגוף ז"ל ארגן את הבאת היהודים מתל אביב הנה.

כל האיכרים התארגנו ונסעו להביא "מהגרים". איכרים ביטלו עבודות חיוניות בשדה כמו הכנת הקרקע לזריעת תבואות הקיץ וכד'.

התארגנו לספק חלקי חילוף לעגלות כמו גלגלים וינצולים ואפילו שקי שעורה.

הם היו ביבנאל שנה, שנה וחצי ואולי שנתיים - עד אחרי המלחמה הראשונה.

"ה'מהגרים'" האלה ליקטו בשדות במקום הערביות והיו ביניהם כאלה שאספו חיטה לחצי שנה.

ואני זוכר שכאשר הייתי נוסע לכפר כנא לטחון - לקחתי גם את החיטה שלהם.

פועלים עבריים שידעו לעבוד לא נשארו במושבה.

נניח, אצל סחין עבד דוד זרוקר, אחר כך הוא עבר למצפה. דרוקר היה אדם שרצה "תכלית".

הוא לא הסתפק ב"להיות פועל" הוא רצה להתישב ולהיות בעל משפחה.

אני למשל, באתי לעבוד כפועל ועבדתי אצל אברומק"ה ואצל טריפון ובאום ג'וני - שם יכולתי

גם להסתדר, היו משאירים אותי, אבל אני שאפתי למשק פרטי משלי.

וככה היו רוב הפועלים.

שאלה: אז למה לקחו פועלים עבריים ולא פועלים ערבים?

כי סוף כל סוף, הם היו יהודים. הרי רצו שיהודים יעבדו!

ובכלל, היחסים עם הערבים הלכו והחמירו, ומה - האם האכר ידע בדיוק מי יש לו בשדה? מחר, הוא יתן כדור כמו שנתנו ליצחק!
חוץ מזה, הפועל היהודי היה כמו בן בית בבית האכר. כשהיה אוכל בבית האכר - אכל עם בני הבית, וכשלא היה - הסתפק במעט מאוד. מה שבעלת הבית הגישה היה טוב בעיניו.

פריץ (?) נתן לעצמו כדור בראש והרג את עצמו - קרה מקרה, שהוא העמיד בן-אדם עם רגליים מפושקות והוא יקלע לו בין הרגליים והכדור "נתן" לו "דקושט" - זה היה מולדבי (?) ואז פריץ עלה על הסוסה, רכב לסוף המושבה, על ה"זימזימיר" ונתן לעצמו כדור בראש. לפני זה, הוא בא לעבוד לאנשל (?) עם רקומנדציה של בי"ס לחקלאות בגליציה.

אדנין ותיקי הישוב בגליל
כל הזכויות שמורות
לבלהה ואורי שרפמן
בית-גן יבנאל טל 04+8:70

למשל, לויזר שיינוק היה יותר מדי בעל גאווה.

שאלה: מה אתה זוכר על החינוך?

כשבאתי ליבנאל בתור פועל, רוב האנשים היו יוצאי רומניה, רוסיה וגליציה. היה ביניהם תימני אחד וכורדי אחד שהפיק"א גרשה.
התימנים היו על פי רוב, אנשים שלמדו. הם היו חוזרים וקוראים בתורה, מדי שבת התאספו ולא תמיד בחדר מסודר לפעמים התאספו בחוץ על האבנים וקראו בתורה.
אנשי רומניה ורוסיה, גם הם למדו והשאיפה שלהם היתה שילדיהם ימשיכו את לימודיהם באותה דרך.

אברם התימני, זה שהיתה לו בת שעבדה בקופת חולים, מת בזמן המלחמה הראשונה.
לאברם לא היו 50 לירות כדי לפדות את עצמו מהצבא. וכשהיתה מגפת טיפוס הבהרות חלה ומת.
ועד המושבה שילם משהו למשפחה והמשפחה עזבה את יבנאל.

אחר כך הביא יבנאלי 20 משפחות של תימנים ליבנאל ושיכנו אותם ב-2 אורות של סוסים.
מאוחר יותר, נתנה הפיק"א אדמה בהשתדלות ועד המושבה והקימו את שכונת התימנים.
למעשה לקחו מהאיכרים שטח שהיה עודף, הקרן הקיימת הקציבה סכום של כ- 50 לירות להקמת צריף פחים לשתי משפחות.

אנחנו השתדלנו להעסיק את הפועלים בכל העבודות שהיו במושבה.

אני זוכר סיפור פיקנט על תימני בשם "שלום" -

אצלי עבד תימני אחד שקראו לו שלום. כשהייתי בא בבוקר השכם לקרוא לו לעבודה ואמרתי "שלום", התחילו לשאול אחד את השני איזה "שלום"? אמרה אשה אחת - זה שלום שרכב על הסוס.
וכך כשרכבנו שנינו על הסוסים דבק בו השם "שלום שרכב על הסוס".

עזרנו לתימנים כמה שיכולנו, אבל הם היו אנשים רחוקים מאוד מעבודה חקלאית ובסוף השגנו להם עבודה בביתניה.

ואני אחזור לחינוך -

האנשים רצו להמשיך את חינוך ילדיהם באותה דרך שהם למדו בה פעם. הילד היה צריך ללמוד קורס כל גמרא ומשניות ואם יספיק ללמד תנ"ך.

אנחנו רצינו חינוך יסודי אלמנטרי, קודם כל לימוד השפה, דקדוק וחשבון ואחר כך כתובים. והיו מורים, כמו המחנות שלי, למרות שהיה יהודי דתי אהב את השפה והיה מעוניין להסביר לילד את פרשת השבוע שידע, אבל מכיון שלא רצה לריב אתנו מכיון שהבין שבחיי המושבה אפשר לחיות גם אם לא יודעים תלמוד ויודעים רק תנ"ך. הקודמים לנו אפילו יסדו "חדר" ורצו שהילדים ילמדו ב"חדר" כמו שלמדו פעם, אבל הם כמובן הבינו מהר מאוד שלא יוכלו להתמודד עם בית-הספר. בית-הספר היה שיך ליבנאל ולבית-גן.

שאלה: האם אתה זוכר את הסכר של בית-גן?
אני זוכר ששטף מים הגיע עד לבית בכור.

שאלה: מה זכור לך על הטבק?
אחת הפעולות של התאחדות האכרים היתה - להשפיע על ייק"א שיעזרו לענף הזה כדי שיבואו צעירים ויתישבו פה. וכמו כל השגיאות שעשו לאורך הדרך, גידלו טבק מבלי לדעת את תנאי הגידול של הטבק. ולגדל טבק בתנאי הגליל התחתון לא היה אידיאלי וזה עלה ביוקר רב. לקחנו הלוואות, לובלינר שלח את המומחים הכל טובים שהיו אז והטבק לא היה טוב דיו. הענין הסתדר כשנבחרה ועדה למטעים.

יצאנו לעבודה מוקדם מאוד בכור ("הרג'ידה") ועבדנו עד הצהריים בערך עד השעה אחת, אז התחילו הרוחות. אז היינו באים הביתה לאכול ולנוח. והנה, יום אחד, בזמן מנוחת הצהריים פתאום - יריות. אני מוציא את המאוזר ורץ לסוף המושבה ואני רואה את חיים יופה וחיים צימרמן עומדים ויורים. כשהתאסף קהל, אמרו השניים - מצטערים, לא רצינו להפריע את מנוחתכם, אבל אנחנו קוראים לאסיפות ואתם לא באים, אז החלטנו לקרוא לכם בדרך כזו, וכאשר תבואו נחליט מיד. ופה יש ענין הדורש החלטה מיידית! אנחנו רוצים לנטוע, תגידו- כן או לא! בחרו לכם כמה דברים - ואנחנו נבחר ועדה שתחליט. ואמנם נבחרה ועדה והחליטה על הנטיעות במשך שבוע ימים. ומדובר על השקדים. המומחה היה חיים יופה.

אני נטעתי כבר 15 דונם שקדים והוא בא לחלקה שלי. ובאמצע הקיץ זה היה. הוא ראה עץ רענן ויפה ואין עשב אז אמר: אני רואה שאתה יודע לעבוד. ואז הוא התכופף ואמר: יש עוד משהו שאני רוצה לראות. הוא התכופף מתחת לעץ וגרד את האדמה החרושה, אחרי שהוריד 30 ס"מ ראה שהאדמה סדוקה ואז הוא אמר: אני צריך להגיד לכם - האדמה הזו אינה בשביל שקדים. האדמה הזו תמשוך את זכוב הקפנוסים שמיד יבוא להתארח אצלכם. אני מיעץ לכם לנטוע זיתים. בחלקה הזו כבר נטעתם, אז תתחילו מלמטה כלפי מעלה, וכש"ילכו" השקדים יהיו לכם זיתים. אבל הוא לא ידע, שבאקלים לנו גם הזיתים לא יצליחו. אמנם הזית אינו פוחר מזכוב הקפנוסים אלא סובל מבעית המים. וככה זה היה. והרכיבו מינים שונים של זיתים לגידול בגליל העליון והיו זיתים שגדלו יפה מאוד בזכרון יעקב - ואנחנו לא ידענו בדיוק באיזה זן לבחור. ולי היו 15 דונם זיתים בחלקה החדשה שהלכו לאיבוד ולא יכולתי להוריד מהם אפילו ארבעה פחים כדי שיהיה לי פח שמן.

שאלה: איזה חומר אנושי היה בבית-גן?

למשל, יהודי כמו אביך, היה אדם בעל השכלה גבוהה, למד במחלקה יורידית בפולניה. אבל עד אשר אתם גדלתם הוא איבד את כוחותיו. מה יכלו לדרוש מיהודי שלא היתה לו קרקע. המצב הכלכלי היה גרוע מאוד.

משפחת מקלר - הוא החזיק מעמד כי היו שם עוד שני בחורים שעבדו. הוא היה יהודי שלמד. גרינברג לא היה אדם מלומד. הוא אמנם ידע תנ"ך וידע לעשות חשבון. בן-גליל היה רע מאוד.

גופן היה בעצמו אדם שלמד ברוסיה. חרל"פ אותו דבר.

גורקין ודוברובין היו אנשי עבודה ואנשי חקלאות.

שושני היה מוכן לעבוד עם ערבים.

ברוז'קובסקי ידע לעבוד.

איך נוסדה דגניה - אום ג'וני?

דגניה נוסדה בשנת 1911.

שנה לפני זה, עבדה קבוצת פועלים יהודים באום ג'וני ובגמר השנה עברה הקבוצה הזו למקומות אחרים של "כבוש עבודה". אז התחילה העבודה בעפולה - "כבוש עפולה". ואז עברה קבוצת חברים לאום ג'וני וקראו למקום הזה דגניה.

ד"ר רופין התקשר עם האגרונום ברמן שהיה ידוע בתור אגרונום לחקלאות אינטנסיבית כדי שיכשיר פועלים לעבודה חקלאית. באותו זמן עבדו הרבה מאיכרי יבנאל נסיקול אבנים בשטח שנקנה ע"י הקרן הקיימת מידי הברון בכנרת. באו פועלים להתמחות בעבודה חקלאית אבל היו רבים שלא היה להם כל מושג בעבודה חקלאית ונגרמו הרבה אי-נעימויות בין האגרונום ברמן לבין פועלי הגליל. הוא דרש שהפועלים יעבדו וזה לא תמיד הלך כמו שהוא רצה. ובאמת היו תנאים אוביקטיביים גרועים ביותר שלא אפשרו עבודה טובה.

ובראש וראשונה היה עבין הבריאות. גם מוסדות הפועלים לא חשבו שבכדי להביא צעירים צריך לתת להם אוכל אבל חייבים לתת להם את האפשרות לקבל טיפול רפואי. ובעמק הירדן, בפרט בעונת הקיץ היתה מלריה. ואז עוד לא ידעו אפילו מה היה הגורם למחלת המלריה. אפילו בן גוריון מציין זאת בזכרונותיו - הוא כתב מכתב להורים, שהנה החום אצלו ירד והוא יכול כבר לעבוד, והוא מסביר שזוהי מלריה, שבעונת הקיץ האדמה נסדקת ומהסדקים יוצאים גזים רעילים ואלה גורמים למחלת המלריה.

זו היתה הדעה באותם הימים וגם בזכרונות של ד"ר יופה ישנה אותה הדעה. עד שמכון פסטר בפרס התחיל לחקור את הגורם למלריה והתברר שהגורם הם היתושים. בעונה הבוערת ביותר של העבודה שכבו הפועלים חולים, קדחו מחום והטיפול היחידי שהיה זה חניין. ואיך יכלו להאשים את האגרונום ברמן כשהעבודה לא התנהלה כמו שצריך?

מצד אחד, רוב הפועלים לא ידעו עבודה חקלאית מהי ומצד שני מיד אחרי הקציר כשהתחילה עונת הדיש, שכבו פועלים עם חום גבוה ולא היה מה לעשות.

אחד מאכרי מנחמיה ידע את הדרך הפשוטה, כדי שהחיטה לא תלך לאיבוד מכיון שאין מי שיעבוד, הוא שלח קבוצת ערבים מעבודיה שיעשו את הגורן וזה גרם להתרגזות גדולה מאוד, איך - על אדמת קרן קיימת יעבדו ערבים?

ומכיון שלא היה מי שיעבוד, נגרמו הפסדים גדולים והאשימו את ברמן בהפסדים.

קבוצת פועלי הגליל התאספה והחליטה שזו לא הדרך, לפטר את ברמן, אלא שהקבוצה תקבל חלק מאדמת עמק הירדן, יתנו להם כל מה שצריך כדי לעבוד והם יעבדו.

ביניהם היו בצר, משה קריקסר ועל ידם היינו אחדים שנרתמנו לעבודה יחד אתם. וכך הלכו לאום ג'וני 6 בחורים ובחורה אחת שהיתה "בעלת-הבית".

חמישה מהם ז"ל:

ישראל בצר, חיים צימרמן, ישראל בלוח, משה קריקסר, צבי נדב ושרפה שהיתה בעלת הבית הטובה והמסורה - כולם ז"ל. ויבדל לחיים ארוכים אליעזר שוחט. בסך הכל 6 בחורים ובחורה נעשה הסכם עם ד"ר רופין.

כדי לעבד 1,000 דונם קרקע צריכים היו 4 זוגות של בהמות (זוג בהמות ליחידה של 250 ד')

(הערה: הסיפור מופיע בעמ' 2 ולכן קיצרתי כאן -)

אני עבדתי באותו זמן אצל משפחת ריפון במצפה. באתי לעזור להם בעונת הזריעה. עם תום העבודה במצפה הלכתי לבקר את החברים שלי באוס ג'וני ונשארתי שם. הם היו בקומנה וקבלו תקציב מהמשרד הארץ-ישראלי. כל אחד קיבל 45 פרנק לחודש בשביל קיום עד שתהיה הכנסה מהביבול.

**אדביו ותיקי הישון בגיל
כל הזכויות שמורות
לבלהה ואורי שרתון
בית גן יבנאל טז 1977**

(הערה: סיפור השדה מופיע בעמ' 2)

את הקרקע הכשיר ברמן וחויץ מזה זה עמק הירדן פה לא היה הרבה להכשיר. לעומת אדמת כנרת שהיתה מלאה אבנים וצריך היה לחפש אדמה.

אני זוכר שנענו לדרישות שלנו. למשל ביקשנו מאלמת חדשה יען כי המאלמת הקודמת, כמו כל הכלים האחרים, היתה ישנה ולא עבדה כראוי. רופין נענה לנו ושלח לנו מאלמת חדשה. הרכבנו אותה ויצאנו לקצור.

בעיות והבדלים לא היו בינינו. מדי פעם כעסו אחד על השני אבל בדרך כלל לא ידענו הבדלים. כולם משכו ומשכו. כולם ידעו שתחילת העבודה עם זריחת השמש, וכולם היו מוכנים לצאת לעבודה מבלי שהיו לנו שעונים.
(משפט באידיש - שנאמר ע"י צבי נדב -)

אני מוכרח להוסיף פה משהו על תנאי הדיור שלנו. סוף כל סוף היינו שבעה בחורים יחד אתי ויותר מאוחר הגיע גם משה שחר. והיינו שמונה והיתה גם שפרה שגרה לחוד. ולא היו בדיוק חדרים מסודרים לכל אחד מאתנו. היה מתבן ובו ישנו ארבעה או חמישה בחורים, אליעזר שוחט ואני ישנו באורווה של הפרדות וכך גם שמרנו על הבהמות. היו לנו שם שתי מיטות תלויות ושם ישנו. בגדי השבת שלנו היו מונחים תמיד מתחת לכר ובגדי העבודה כרגיל עלינו. על כביסה אין מה לחשוב הרבה. כשהיינו צריכים בגדי עבודה נקיים, ירדנו לירדן ושכבנו בתוך המים והמים שטפו אותנו כהוגן וכשהגענו לשדה כבר היינו יבשים.
לשפרה, שהיתה הבחורה היחידה בינינו, מסרנו אתנו "הסלון". ה"סלון" הזה היה החוושה הערבית שהיתה שם. שפרה עמלה הרבה מאוד עד אשר סידרה את "הסלון" הזה בשבילה, ביום היה זה המשרד של אליעזר שוחט. הוא היה המנהל, מנהל ענייני פנים וענייני חוץ.
בצהריים, אכלנו בחדר האוכל הכללי, שהיה צריך פחים. ולא חסרה לנו זעה בצלחת, הזעה היתה מטפסת למרק. ואחרי האוכל הלכנו קצת לנוח ב"סלון" אצל שפרה. כמובן שלא היו שם כסאות ולא היה שם שולחן, ישבנו על הרצפה. ולא עברו רגעים אחדים וכל אחד מאתנו התכסה בשכבה עבה ושחורה של פרעושים. אף אחד מאתנו לא שם לב לפרעושים האלה, נרדמנו על הרצפה ואחרי מנוחה קצרה יצאנו שוב לעבודה. שפרה כבר הלכה להכין ארוחת ערב.
על שרות רפואי אין בכלל מה לדבר.

זו היחה עונה יפה מאוד לעבודה. 2 זוגות קצרו במאלמת ו-2 זוגות היו עסוקים בהובלה ישר לגורן - הרג'ידה -. אז יכלו להוביל כל היום, אפילו בזמן הרוח. ידענו שבמושבות ההובלה היתה נפסקת ב- 11 או ב- 12 בגלל הרוח.

הערבים שגרו בשכנות לא הציקו לנו כל כך, בשעורה ובשכולת הם לא היו מעוניינים, הם חיכו

לחיטה.

ואני זוכר הגיע היום הראשון שקצרנו חיטה.

אני עבדתי יחד עם צבי נדב. הוא היה "פועלי ציון" ואני הייתי "הפועל הצעיר".

באנו לשדה ופתאום אנחנו רואים ערימת תבן, מה זה? מה פה? - אז אחרי המאלמת הלכו שני בחורים ועשו ערימות לפי הסיסטמה הרוסית, שלושים ערימות. והנה אנחנו ראינו איזה שלוש-ארבע ערימות תבן. באנו הביתה וסיפרנו זאת לשומר השדות, יחזקאל ניסנוב, ששמר רק ביום. הוא לא היה חבר בקבוצה וקיבל תשלום עבור השמירה.

כשהוא שמע על זה - הוחלט לצאת לשמירה באותו לילה. אני הייתי בין השלושה שיצאו לשמירה. יצאנו כמובן עם נשק והתכוננו להרוג. באנו לשדה כשהתחיל להחשיך. יחזקאל סידר אותנו מיד במשמרות. שניים ישנים ואחד שומר יחד עם השומר. סוסיס לא היו אתנו והיה לנו קל יותר לשמור על השקט. והנה פתאום אומר השומר: שקט, חבר'ה הולכים. ואז נתנו להם להתקרב והשמענו להם שיש לנו רובים. וכמובן שהם ברחו מיד ומאותו יום לא העיזו לבוא יותר. עבדנו ככה עד שגמרנו את הקציר ועוד עזרנו לשכננו השליח בעבודה.

השליח היה אדם הגון מאוד. אני מוכרח לציין שהקבוצה עזרה לו גם בגמר הזריעה. כי מה היה כוח הזריעה שלו? 2 שורים ו-2 חמורים בסך הכל וכך במקום שיעבוד איזה 3-4 שבועות כדי לזרוע 15 דונם, עזרה לו הקבוצה לזרוע את השטח. וכשחסרה להם חיטה, נתנו חיטה שלנו. ובזמן הקציר נכנסנו עם המאלמת והפרדות ולא ארך זמן רב והשדה היה קשור אלומות אלומות. הוא תמיד חיפש הזדמנויות להחזיר לנו טובות, אבל היו בינינו עקשנים שלא היו מוכנים לקבל טובות כמו בצר, קריקסר ואליעזר שוחט.

הגיע זמן הדיש, ובמה דשים? אז עוד לא היו בארץ מכונות דישה. ואז התיעצו עם ברמן והוא נתן תקציב לקניית מורגים. את המורגים קנינו אצל ספרדי אחד, הבאנו אבנים וסידרנו את אותם בתוך החורים של המורג ודשנו: קודם כל דשנו שעורה, שכולת ומעט פולים. ואני זוכר עד שגמרנו לדוש שעורה ושיכולת הפולים כבר היו בשלים לדיש, אלא שאז התחילה המלריה. יחזקאל ניסנוב כבר הלך, כי לא היה צורך בשומר. משה שחר שבא לעזור הלך גם הוא ואני נשארתי עם ששת הבחורים כדי לסיים את העבודה. והנה התחילה המלריה. שניים מבין הששה לא חלו היו אליעזר שוחט ואני שהייתי מחוסן עוד מרוסיה. אמנם הוא אמר שאנחנו נסתדר בעצמנו, אבל איך אפשר היה. התחיל ויכוח חריף אבל הוא היה מוכרח לוותר ולקחו ארבעה ספרדים מטבריה, אלה באו כל בוקר וכך גמרנו את הדיש והיינו צריכים לזרות, ופה היה פנצ'ר רציני. לא היה מי שיעבוד. ואז עלה בדעתו של מישהו שאנחנו צריכים מכונת-זריה כזו שמנענעים בידיים. ישרן ליק אמר שהוא יודע שבמגדל יש מכונה כזו. שלחו אותו והוא דיבר על בן-צור ז"ל.

בן-צור היה אז מנהל עבודה במגדל והם הסכימו להשאיל לנו את מכונת הזריה שלהם. הביאו את המכונה וסידרו אותה, אלא מה התברר, כדי להניע את המכונה צריך 10 בחורים שלא קדחו אפילו יום אחד והתוצאה של העבודה לא הגיעה לשליש עבודתו של פועל בעזרת הרוח. וכך העמידו את המכונה למונומנט. אני הייתי היחיד שלא קדחתי וכשאני כבר שכבתי נאלצו החבר'ה לקחת אותי ישר לבית החולים של הד"ר הילל יופה ז"ל בזכרון, ושמה שכבתי חודש וחצי. ד"ר יופה היה מציג אותי לראווה ו"מתפאר" בטחול המפותח שלי.

כססוף-סוף זה עבר החלטתי לנסוע להבראה אצל חיים-ברוך (בורך) ביפו. הייתי שם יומיים והייתי בטוח שאני כבר בריא והחלטתי לנסוע הביתה. באתי בסוף הקיץ, בתקופה שהרוחות כבר נחלשות, באתי ומצאתי ערימות חיטה ענקיות מוכנות לזריה. החבר'ה פנו לעזרה ובאו שלושה אנשים - יחזקאל ניסנוב, סעדיה פז ומשה שחר. הם היו בסג'רה ושם לא ידעו מה זה קדחת.

גמרנו את השנה וקיבלתי חלק מהרווחים שלי - נפוליאון וחצי. עם גמר העבודה כולם התפזרו
באנו רק לשנה אחת, כדי לנסות.

כידוע לך, אז עבדו בחורי "הפועל הצעיר" אצל האכרים ונוסדה קבוצת "החורש". רופין התקשר
עם "הפועל הצעיר" ולרוב אלה באו מגליציה.

שאלה: האם אתה זוכר את האמא שלי?
קשה לי עכשיו להגיד, אבל כשאני נזכר באמא שלך עם דמעות בעיניים אני הלכתי הביתה.

חייק"ה סחין דאגה מאוד לאנשים שחיו פה.

שאה: מה פרוש המילה "סוחרה"?
סחיר - שכיר, כאילו שאתה שכיר של הממשלה, עובד בשביל הממשלה.
היינו שולחים שלוש או ארבע עגלות לטבריה והעגלות הובילו סחורה, חומרי מלחמה, או כאשר סללו את הכביש מטבריה לחיפה הממשלה עשתה את העבודה בעגלות של יהודים.
אנחנו עשינו תרונות והיו כאלה שנשארו לעבוד בשדות.

שאלה: האם חל שינוי ביבנאל, מאז ועד היום?
קודם כל, גדל דור צעיר וכשדור צעיר נכנס לעבודה והזקנים כבר אינם עובדים, הדברים משתנים. התנאים משתנים.

חזנוב עשה פה נסיונות חקלאיים ונקבע איזה זן שעורה מצליח פה.
והדונם נתן 250 ק"ג במקום 80 ק"ג.
וכמובן נפסקה העבודה עם סוסים ופרדות, הכניסו טרקטורים ומכונות. כמו כן הכניסו למשק בהמות גידול לחלב מזנים טובים והביאו פרים טובים.
והשימוש בזבל כימי שיפר את תנאי הגידול.

שאלה: איך בליתם?
למשל, ספריה לא היתה בימים ההם אבל לא היה בן-אדם שלא היו לו ספרים.
לא היה בן-אדם שלא אהב לקרוא ספרים.
עתונות כמעט שלא היתה, היו מגיעים עתונים כמו "חרות" ו"דואר היום". אבל לפעמים היו באים מרצים לדבר על כל מיני נושאים.
רקדו הרבה מאוד ועשו שמח. חלק מבני הנוער הלכו בדרך קיצונית קצת וארגנו "חבר"ה טראסק" שני "המנהלים הראשיים" של "החבר"ה טראסק" היו דוב יופה שהיה אחר כך בנהלל ופריץ.
לילה, לילה, היו מתאספים ומוציאים 2-3 תרנגולות כל לילה אצל מישהו אחר ו"מפערסט" מביאים איזה בקבוקי קוניאק ושותים וחוגגים. פעם אחת אמר לי הרופא שליין - אם תמשיך בזה תקצר את חייך, כדאי שתזכור את דברי.
ואני זוכר שבשמחת תורה, היו מוציאים מהטבון ו"מפערסט" כהוגן. אבל לא כולם היו שותפים לחגיגות האלה. אביך וחיים יופה וגם אני לא היינו שותפים כל כך פעילים.

התחבורה בימים ההם היתה בעגלות. כשאני הגעתי היו נוסעים לטבריה דרך ואדי פג'אס, עבודה כנרת ומשם לטבריה בדרך עפר וכשהיה יורד גשם "מען האט געלעגן אין דרערד".
העגלות התמלאו בוץ דביק ורוב ההובלות נעשו ע"י גמלים.
יהודי כמו סחין תכונן לחורף, הוא ידע שלחורף הוא מכניס פחי נפט וקמח. אבל חלק גדול

היינו טוחנים בעצמנו.

ביום גשם היינו נוסעים לטחון או אצל הצ'רקסים או בעבודה. על פי רוב היינו טוחנים אצל הצ'רקסים.

האנגלים סללו את הכביש מצמח אחרי המלחמה הראשונה. באמצע הדרך היה גשר עץ וככה היו נוסעים. אחר כך העמידו גשר שיעברו בו גם אוטומבילים.

שאלה: הדרך היתה עוברת בתוך הקבוצה שהיתה מעל המושבה כנרת. מה היה בקבוצה הזאת? האנשים עבדו בעבודות שונות. אבל לא היה להם שום יסוד משקי ואדמה לא היתה להם. אז הם הגיעו למסקנה שאין להם כל סיבה לגור למעלה והתפזרו.

אדניו ותיקי חישון בגליל
כל הזכויות שמורות
לבלהה ואדי שרפמן
בית גן יבנא טל. 06750488

שאלה: מה היה בשמסין?

היתה שם אדמת פלחה.

כשאני באתי, ליפשיץ כבר לא היה שם. את האב לא הכרתי, הכרתי את ברוך.

ברוך היה יכול לעזוב את הסוסים באמצע כדי לעשות משהו.....

בחורף, יצאתי עם האכר הראשון לחרוש בשמסין, בחלק הסמוך לחלקה של ליפשיץ. אנחנו כבר הפסקנו לחרוש ולזרוע והנה אני רואה פתאום באה עגלה עם זוג סוסים. העגלה עצרה הבחור הוריד את המחרשה ונשכב על האדן. לא עברה שעה - קם הבחור, שם את המחרשה על העגלה,

רותם את העגלה ונוסע. המעשה היה מאוד תמוה. אחר כך נודע לי שהוא נסע לשמידט, עלה

בדעתו שכדאי לחבר כן מיוחד למחרשה כדי להעמיד בו את השוט. וזאת במקום להחזיק במושכות ובשוט באותו זמן. אחריו הרכיבו כולם כן למחרשה כדי להניח בו את השוט. הוא היה הראשון שהגה את הרעיון. מדי פעם היו לו רעיונות והוא הפסיד ימי עבודה מבלי לחשוב על כך כלל.

בעונת האביב, היה נהוג במושבה לעזוב את בהמות העבודה אחרי החריש על שטח הגורן שהיה בו הרבה ספוח, שיאכלו ירק. לאברם-לייב מייזל ז"ל היו גם שוורים לעבודה. הוא עזב את

השוורים על הגורן לרעות ואת הערבי שעבד אצלו שלח הביתה להביא אוכל. בינתיים עמד ושמר על הבהמות שלא יעלו על השדות, והנה התקרבו 2-3 ערבים מזוינים בנשק, אחד מהם שלף

רובה וירה שתי יריות ואברם-לייב נפצע בבטן. הם הסתלקו מיד והוא שם יד אחת על הפצע

היה בטוח שיצליח לעצור את הדם והלך הביתה. על יד הבית היתה מונחת אבן הוא התישב

לנוח והתעלף. אנשי המושבה שמעו את היריות רצו לכיוון הגורן ומצאו אותו במצב של עלפון.

הכניסו אותו מיד הביתה ושמר תחבושות קרות על הפצע. למזלו, הגיע באותו יום, לפנות ערב

רופא, יהודי מגרמניה שהגיע עם אשתו בדיליג'אנס ישר למשפחת סחין - שם קבלו את כל

האורחים שהגיעו - ובמשפחת סחין כבר שמעו על פציעתו של אברם-לייב. אז חייק"ה כששמעה

שהאורח הוא רופא ספרה לו מיד על המקרה ואמרה שבמושבה אין רופא והוא ד"ר ליבא הלך אתה

מיד לבדוק את הפצוע. הוא כמובן מצא אותו במצב תשוש ביותר, מיד זרק את התחבושות הקרות

וציווה להרתיח מיד מים חמים. ד"ר ליבא טיפל בפצוע במשך כל הלילה ועזרה לידו הגב' סחין.

לפנות בוקר, אמר הרופא שחייבים להביא את הפצוע לבית חולים, חייבים להוציא את הכדור

והוא ד"ר ליבא איבן כירורג ואינו יכול לבצע את הניתוח. ואז היתה בעיה איך להעביר את

הפצוע מבלי לטלטל אותו ומבלי שתגרם נזילת דם מחודשת. וכך - פרשו שקים וכרים בין שתי

פרדות והעבירו אותו לטבריה, לבית החולים של המיסיון, וד"ר תורנס ניתח אותו והוציא

את הכדור. אברם-לייב שכב בבית החולים יותר מחודש ימים.

שאלה: מי היה קאמל?

קאמל היה פועל, מקבוצת הבחורים שבאו מגליציה. הם למדו חקלאות בבי"ס לחקלאות בגליציה. הוא בא הנה עם פריץ ובחורים אחרים ועבד ביבנאל בתור פועל. בשבת אחת, עלה בדעתו ובדעת הרוקח של המושבה הירשנזון לנסוע לטבריה. השניים השיגו סוסים לרכיבה, אצלי לקחו את האוכף ש"הלך" עם הסוס שנשדד. הם רכבו לטבריה ובטבריה כל אחד הלך לדרכו. הם נפגשו שוב כדי לחזור ביחד למושבה ועל יד החורשה נתקלו בערכים מזוינים. להירשנזון הרוקח התייחסו בכבוד, הם ידעו שהוא "חכים" - רופא, ונתנו לו לחזור הביתה ואת קאמל הרגו.

מכיון שהאנגלים היו אז בארץ, אסור היה לקבור אותו כל זמן שהמשטרה לא באה לבדוק ולחקור את הארוע. אנשי המושבה התאספו ליד המקום ובא סגן המושל מנצרת ואתו בא סגנו, יהודי אחד בשם קריצ'בסקי. אחד הפועלים בשם לבקוביץ - לבאי התנפל על קריצ'בסקי בזעם רב ושאל מדוע אינם נותנים נשק למושבה כדי שהאנשים יוכלו להתגונן - קריצ'בסקי ראה שלא יוכל "להשתלט" על לבקוביץ הכועס וסטר לו והעניין הושק. בספרות כתבו שלבקוביץ סטר לקריצ'בסקי, אבל אין זה נכון. הסיפור הזה נמצא בספר הגליל.

הברון ז"ל נתן תקציב לרופא בשביל ארבע המושבות בגליל: יבנאל, כפר חבור, סג'רה ומנחמיה. מכיון שביבנאל היה בית מסודר ובית מרקחת מסודר, היה מקום מושבות של הרופא ביבנאל והוא היה מבקר במשך השבוע בשאר המושבות. כשאני באתי הנה, היה רופא בשם קפלנסקי, היה לו סוס והוא היה עובר ברכיבה ממושבה למושבה כמעט פעמיים בשבוע, אם היה קורה מקרה חריג היה נוסע לשם מיד. (איפה שעכשיו בית המרקחת היה בית הרופא). הרוקחת באותם הימים היתה יהודית גופן. היא גרה בבית גן. הרופא שהיה לפני ד"ר קפלנסקי היה ד"ר כהן ברנשטיין רופא ידוע מבסרביה. מהציונים של רוסיה, הוא היה פה כשנה. בתו היא השחקנים מרים כהן-ברנשטיין. מכאן עבר ליפו.

ד"ר יופה לא היה רופא ביבנאל, אחותו גרה כאן.

אחרי ד"ר קפלנסקי היה פה רופא שבא מרוסיה, הוא היה פה שנה אחת וחזר לרוסיה.

אחריו בא ד"ר דוד, הוא היה רופא מאוד סימפטי.

היה פה אחר אחד שקראו לו מגילוב ולמגילוב היו הרבה ילדים, ברוך השם. הוא היה יהודי רוסי ואשתו היתה מיוצאי רומניה. (היתה קרובה של חנה מוצ'ניק). היא ידעה היטב כמה צריך לעמול עד שמשיגים מעט אוכל אז מכל דבר ודבר היתה נותנת לילדים מעט "אביסעלע", ... נישט איברפרעסען.... " והנה פעם אחת, חלה הבן הגדול דוד. ובסוף הקיץ באמת לא היה מה לאכול. טיפת חלב לא היתה, ביצה לא היתה - אז מה כבר היו אוכלים....

ככנס הרופא ד"ר כהן-ברנשטיין הביתה והיא מובילה אותו למטבח שם שכב בחור צנום והבחור

היה בצבע ירוק-כהה. הרופא פנה אליה באידיש ושאל אותה מה אוכל הילד, והיא ענתה לו -

"אביסעלע עדש, אביסעלע מג'דרה, אביסעלע בורגול...." ואז אמר לה הרופא: גב' מגילוב

הדברים מאוד טובים (באידיש) אבל נסי לחת לו במשך חודש ימים מה שאני אגיד לך -

בבוקר תני לו לחם ותמרחי חמאה ותני לו גבינה וכוס חלב לשותות, ובצהריים תני לו

רבע עוף מבושל עם איטריות ובערב - תני לו לאכול כמו בבוקר ואחרי חודש ימים תראי איזה פנים יהיו לילד שלך.....

וכך היה בכל המושבות. כשהיה ירק לפרות, הפרות היו שבעות העופות היו שבעות - היה חלב היתה תמאה והיתה גבינה והיו ביצים. אבל כשנגמר המרעה הירוק חדרו הפרות הביתה רעבות ותפוקת החלב יורדת לאפס. ואז היו הולכים עם בקבוק אל הבדואים וקונים חלב כבשים. כשאני באתי, אני לא יכול להגיד שהייתי גאון מהבית, אבל ידעתי שכאשר הפרות שבעות - יש חלב! ולכן צריך לדאוג להם לאוכל.

שאלה: איך היה ד"ר פייגה?

היה יהודי סימפטי מאוד, אבל הוא בא בתקופה יותר מאוחרת, הסוכנות וקופת חולים כבר פעלו. היו גם בעיות לא מעטות בענין התשלום לרופאים שהעדיפו ללכת כמובן למקומות שבהם שילמו להם יותר כסף.

שאלה: איזה קופות חולים יש ביכנאל?

קופת חולים של ההסתדרות וקופת חולים עממית שהיא המשך של קופת החולים שלנו מקודם. בימים ההם השרות הרפואי היה שלנו, פיק"א נתנה לנו סכום כסף לענין הרפואי.

ארכיון ותיקי הישוב בגליל
כל הזכויות שמורות
לכלה ואורי שרפמן
בית - גן ינאט טל. 06750488